

ΣΠΟΥΔΗ ΣΤΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ: Λέξεις και εικόνες

Εργαστήρι Τέχνης στο πλαίσιο του Δικτύου Εκπαιδευτικών
«Γνωρίζοντας το Ν. Καζαντζάκη»

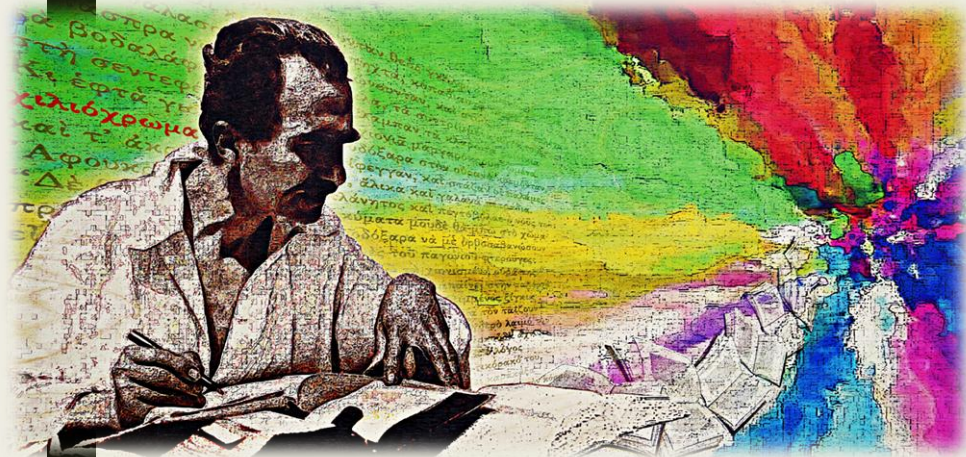
2017 – ΕΤΟΣ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Μετά από κοινό αίτημα της Διεθνούς Εταιρείας Φίλων Νίκου Καζαντζάκη και του πρόεδρου της Γιώργου Στασινάκη, των Εκδόσεων Καζαντζάκη και της διευθύντριας τους Νίκης Σταύρου, καθώς και του Μουσείου Νίκου Καζαντζάκη, το Υπουργείο Πολιτισμού

ανακήρυξε

το 2017 ως «Έτος Νίκου Καζαντζάκη» και έθεσε υπό την αιγίδα του όλες τις εκδηλώσεις που θα πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο του αφιερωματικού αυτού έτους. Οι εορτασμοί του Έτους Καζαντζάκη συμπίπτουν με την επέτειο των 60 χρόνων από τον θάνατό του στις 26 Οκτωβρίου 1957 στο Φράιμπουργκ.

εισαγωγή...

- Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάστηκε στην Αθήνα η ομαδική έκθεση «Σπουδή στην ΟΔΥΣΣΕΙΑ» με τη συμμετοχή τριάντα πέντε καταξιωμένων εικαστικών δημιουργών.
- Η επιστημονική επιμέλεια της έκθεσης, όπως και η βοήθεια για την επιλογή των λέξεων, ανήκει στον Δρ. Νίκο Μαθιουδάκη, Επιστημονικό Σύμβουλο των Εκδόσεων Καζαντζάκη.
- Η εικαστική επιμέλεια της έκθεσης ανήκει στη Νίκη Παπαδάκη, Διευθύντρια των αιθουσών τέχνης 'karlanon5' & 'ena' του Πολιτιστικού Οργανισμού 'karlanon Contemporary Art'.

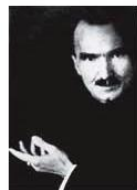
ΕΙΣΑΓΩΓΗ...

- Στην έκθεση παρουσιάζονται έργα ζωγραφικής, γλυπτικής & μικτής τεχνικής. Ο κάθε συμμετέχων έχει επιλέξει μία τουλάχιστον λέξη από την ΟΔΥΣΣΕΙΑ του Καζαντζάκη, δημιουργώντας το έργο του βασιζόμενος σε εννοιολογικά και πραγματολογικά στοιχεία της λέξης αυτής. Η ιδιαιτερότητα των λέξεων αυτών είναι πως είναι αθησαύριστες, καθώς δεν βρίσκονται σε κανένα λεξικό της Κοινής Νέας Ελληνικής. Επομένως, οι πίνακες της έκθεσης με τις επιλεγμένες λέξεις συντάσσουν ένα «Αλφαβητάρι» από το Α ως το Ω. Τέλος, στην έκθεση πρόκειται να παρουσιαστούν προσωπογραφίες του Καζαντζάκη, είτε ζωγραφικά έργα, είτε γλυπτά πορτρέτα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ...

- Η έκθεση τελεί υπό την αιγίδα των τριών σημαντικών φορέων που εργάζονται πάνω στη διάδοση και προστασία του έργου του Καζαντζάκη: της Διεθνούς Εταιρείας Φίλων Νίκου Καζαντζάκη, των Εκδόσεων Καζαντζάκη και του Μουσείου Καζαντζάκη.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΙΛΩΝ
NIKOY KAZANTZAKH

kaplanon
contemporary art

εισαγωγή...

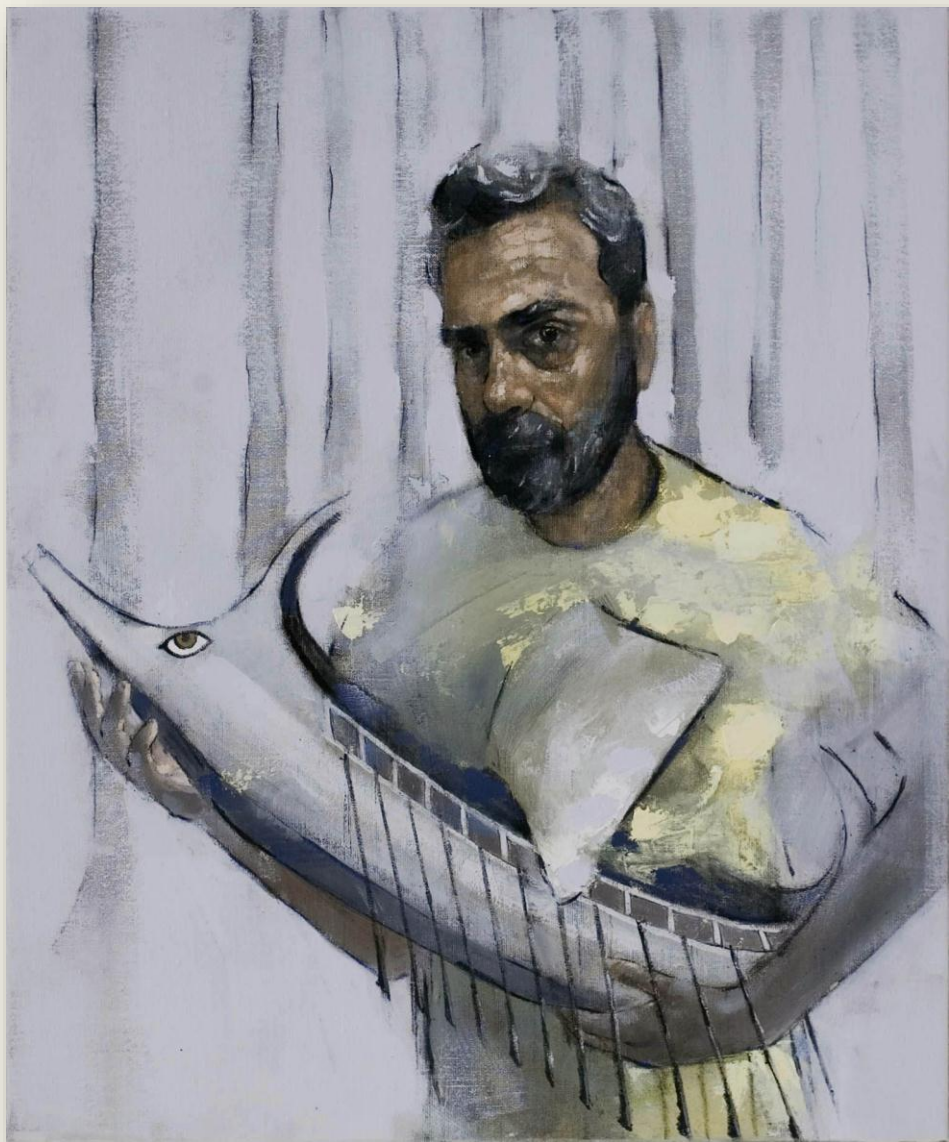
- Συμμετέχοντες: Δημήτρης Αναστασίου, Γιώργος Ανδρούτσος, Σύλβια Αντωνιάδη, Εύα Αποστολάτου, Ερμιόνη Αρνίδου, Αγγέλικα Βαξεβανίδου, Χρύσα Βέργη, Ειρήνη Βογιατζή, Λεωνίδα Γκέλος, Χριστίνα Γκόλνα, Μαρία Διακοδημητρίου, Παναγιώτα Θεοφιλοπούλου, Σταμάτης Θεοχάρης, Γιώργος Καρακάσογλου, Γεωργία Κοκκίνη, Νίκος Κόνιαρης, Λήδα Κοντογιαννοπούλου, Αντώνης Κοσμαδάκης, Martin Krastev, Σοφία Κυριακού, Νίκος Λεοντόπουλος, Αλεξάνδρα Μαράτη, Χρήστος Μπαϊκούσης, Τίμος Μπατινάκης, Έκτωρ Παπαδάκης, Κατερίνα Πέτρουλα, Αχιλλέας Πιστώνης, Γεύσω Παπαδάκη, Θανάσης Ραχούτης, Γιώργος Σαλταφέρος, Νίκος Σίσκος, Βιργινία Φιλιππούση, Κατερίνα Χαδουλού, Αθηνά Χατζή & Georgia Fambris.
- Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε πως η έκθεση πλαισιώθηκε από τη συμμετοχή του Εργαστηρίου κατεύθυνσης Γλυπτικής της Σχολής Καλών Τεχνών Φλώρινας, του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, υπό την επίβλεψη του καθηγητή-γλύπτη Έκτορα Παπαδάκη.

Έργο Ι

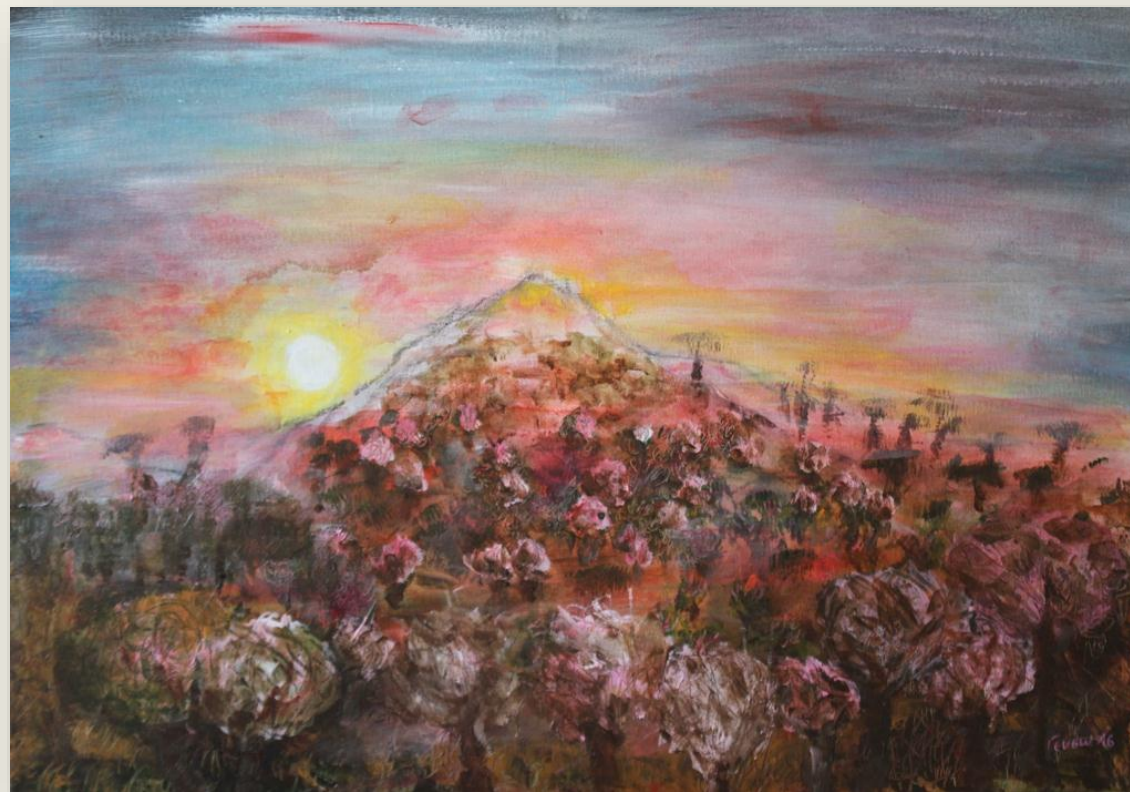

Έργο II

Έργο III

Έργο IV

Έργο V

Έργο VI

Έργο VII

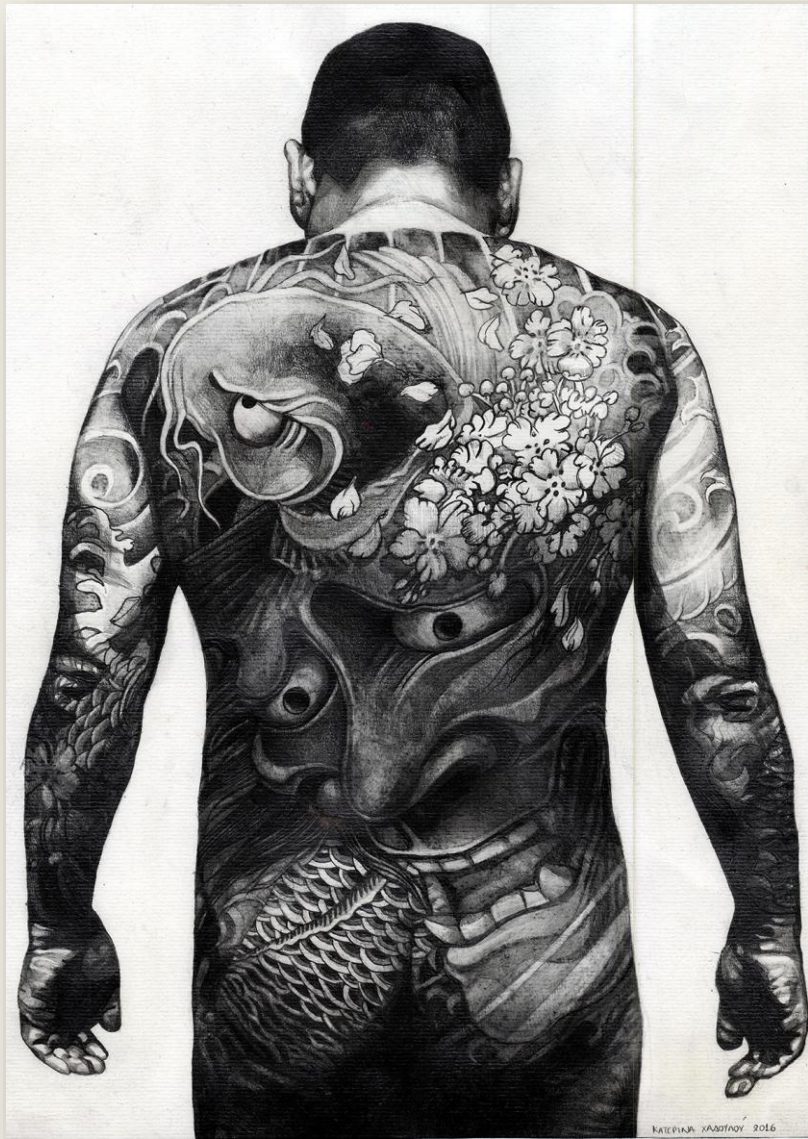

Έργο VIII

Έργο ΙΧ

Έργο X

Έργο XI

Έργο XII

Η ΟΔΥΣΕΙΑ του Καζαντζάκη με λέξεις και εικόνες...

- του Δρ. Νίκου Μαθιουδάκη

*...δεν χορταίνω ν' ανανογιέμαι
την ομορφιά της δημοτικής μας·
η δημοτική γλώσσα, αυτή πια
είναι η πατρίδα μου.*

Επιστολή Ν. Καζαντζάκη

[Antibes, 08.11.1953]

- Ο Νίκος Καζαντζάκης (1883-1957) παραμένει ένας από τους πιο διαχρονικούς Νεοέλληνες λογοτέχνες. Έχει ένα πλούσιο και πολύπλευρο συγγραφικό έργο, καθώς είναι ένας από τους ελάχιστους συγγραφείς, σε ελληνική ή παγκόσμια κλίμακα, που ασχολήθηκε με όλα τα λογοτεχνικά είδη: μυθιστόρημα, ποίηση, δοκίμιο, ταξιδιωτική διήγηση, θέατρο, παιδικά βιβλία, κινηματογραφικά σενάρια, μεταφράσεις, αλληλογραφία. Κατόρθωσε να ξεπεράσει τα σύνορα της χώρας του και να γίνει ένας συγγραφέας με οικουμενικό χαρακτήρα ξεδιπλώνοντας ένα συγγραφικό ταλέντο παγκόσμιας εμβέλειας, γνωστό και στις πέντε ηπείρους.

- Ο ποιητής Νίκος Καζαντζάκης ως άλλος Οδυσσέας, μετά από δεκατρία ολόκληρα χρόνια σκληρής δουλειάς, περιπλανώμενος ανάμεσα σε χιλιάδες στίχους και εκατοντάδες λέξεις, αναγράφοντας την ποιητική του ιδέα εφτά φορές, αναζητά την αθάνατη πηγή, την προσωποποίηση του Θεού. Συνθέτει, λοιπόν, την ΟΔΥΣΕΙΑ [γράφεται με ένα σίγμα σύμφωνα με το γλωσσολογικό “πιστεύω” του Καζαντζάκη], μια σύγχρονη επική δημιουργία, η οποία ουσιαστικά αποτελεί τη συνέχεια της ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ του Ομήρου. Ο ομηρικός Οδυσσέας ως **πολύμηχανος** και **πολιταξιδεμένος** νοσταλγός της πατρίδας μεταμορφώνεται στον καζαντζακικό ήρωα σε **κλωθονούση** και **κοσμοπαρωρίτη** επαναστάτη ιδεών και ιδανικών. Έτσι, καταλήγει μονιάς στην τελική μορφή του μεγαλειώδους έργου των εικοσιτεσσάρων (24) ραψωδιών και των τριάντα τριών χιλιάδων τριακοσίων τριάντα τριών (33.333) στίχων.

- Στην *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* ο ποιητής αγωνίστηκε να διαμορφώσει τον ποιητικό του χαρακτήρα και να διασώσει το γλωσσολογικό και φιλοσοφικό του ιδεώδες. Παρά το γεγονός πως αναγνωρίστηκε κυρίως από τη συγγραφή μυθιστορημάτων, ο ίδιος τα θεωρούσε πάρεργα, γιατί δεν φιλοδοξούσε να γίνει πεζογράφος, αλλά ένας μεγάλος ποιητής· τέτοιον θεωρούσε τον εαυτό του ο κρητικός συγγραφέας· έναν ποιητή των αιώνων όπως ο Όμηρος, ο Κορνάρος, ο Δάντης. Ο Καζαντζάκης θεωρούσε την *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* του ως το Έργο του –δίνοντάς της χαρακτηριστικά το προσωνύμιο *Obra-*, προκειμένου να περιγράψει την άποψή του· δήλωνε emphaticά ότι ακόμα και αν καταστρεφόταν όλο του το έργο, αν γινόταν μια καταστροφή και δεν έμενε τίποτα εκτός από την *ΟΔΥΣΣΕΙΑ*, εκείνος θα θεωρούσε το έργο του σωσμένο.

- Η καζαντζακική *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* είναι ένα εντελώς πρωτότυπο έργο και αποτελεί το θεμελιώδες έργο στην ποιητική του παραγωγή, ενώ συχνά χαρακτηρίζεται ως «το μεγαλύτερο έπος της λευκής φυλής» [sic]. Στο επικό του ποίημα ο Καζαντζάκης περιγράφει «τον τελευταίο μισεμό του Οδυσσέα από την Ιθάκη για το μεγάλο στερνό του ταξίδι» αφηγείται τις περιπέτειες και τα ταξίδια του Οδυσσέα, αφ' ότου επέστρεψε στην Ιθάκη, και μετά έφυγε ξανά, μέχρι τον θάνατό του στον Νότιο Παγωμένο Ωκεανό στην προσπάθειά του να αναζητήσει την αθάνατη πηγή.

- Σημαντικό λογοτεχνικό χαρακτηριστικό του επικού ποιήματος είναι η γλώσσα και οι λέξεις. Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ αποτελείται από ασυνήθιστο λεξιλόγιο, το οποίο ούτε ταιριάζει στην καθημερινή γλώσσα ούτε συναντάται στη νεοελληνική λογοτεχνία. Ο λεκτικός πλούτος του Καζαντζάκη είναι συγκεντρωμένος –όπως ο ίδιος συχνά τονίζει– από πολλές περιοχές της ελληνικής επικράτειας και αποθησαυρισμένος από άπειρα λαϊκά κείμενα, τραγούδια, παραμύθια, παροιμίες και παραδόσεις της ελληνικής επαρχίας. Ο ίδιος ο δημιουργός δηλώνει ότι το λεξιλόγιο του ποιήματός του δεν αποτελεί γέννημα της φαντασίας του αλλά έχει συλλεχθεί από το στόμα και τα χείλη του ελληνικού λαού. Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί πως ο Καζαντζάκης έκανε υπερβολική προσπάθεια δημιουργίας μιας πανελλήνιας γλώσσας, προκειμένου να υπάρχει κοινός γλωσσικός κώδικας σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Χρησιμοποιεί τη δημοτική γλώσσα και μάλιστα ακραία, με πολλά στοιχεία διαλεκτικά, ιδιωματικά, ιδιολεκτικά και λαϊκά. Χρησιμοποιεί νεολογικές λέξεις, εν δυνάμει ποιητικούς νεολογισμούς, που είναι τεκμηριωμένα περισσότερες από πέντε χιλιάδες αθησαύριστες λέξεις, καθώς δεν καταγράφονται στα βασικά λεξικά της Κοινής Νέας Ελληνικής.

- Η ΟΔΥΣΕΙΑ, λοιπόν, είναι **ποίηση** και η ποίηση είναι πρωτίστως **γλώσσα** και **λέξη**, και φυσικά **εικόνα**. Το επικό καζαντζακικό ποίημα περιέχει έναν καταπληκτικό πλούτο σε έκταση και σε ποιότητα ασύγκριτα μοναδικό που δεν συναντάται σε κανένα άλλο κείμενο της νέας ελληνικής λογοτεχνίας, μιας και η γλώσσα του έπους δεν είναι απλή, αλλά σύνθετη και συχνά πολυσύνθετη ενώ οι λέξεις του Καζαντζάκη αποκαλύπτονται ως **πίνακες ζωγραφικής**, στους οποίους καθεμία λέξη ξεχωριστά είναι και μια εικόνα, συνάμα κυριολεξία και μεταφορά. Η λαϊκή παράδοση λέει πως **μια εικόνα ισούται με χίλιες λέξεις**· ο γλωσσικός πλούτος της ΟΔΥΣΕΙΑΣ υπερθεματίζει στη λαϊκή φράση αντιστρέφοντας τους όρους της σύγκρισης και δημιουργεί την αίσθηση πως **κάθε καζαντζακική λέξη ισούται με χίλιες εικόνες...**

- Συμπερασματικά, ο Καζαντζάκης χαρακτηρίζεται: ως ένας λεξιθήρας, ένας λαϊκός γλωσσολόγος, ο οποίος αποστρέφεται την κοινή και χιλιοειπωμένη λέξη ενώ αναζητά συνεχώς τον ιδιωματικό τύπο ως πιο έντονα εκφραστικό· ως ένας «γλωσσοποιός», ένας αυθόρμητος «λεξιδημιουργός», ο οποίος στηρίζεται απόλυτα στους μηχανισμούς της γλώσσας και τους γραμματικούς κανόνες της, ενώ δημιουργεί λέξεις και εκφράσεις προσωπικού ύφους, σχηματίζοντας ατομικούς κανόνες ποιητικής γραμματικής. Οι λέξεις κατακυριεύουν κάθε αναγνώστη ποιητικά, νοητικά, συναισθηματικά, ψυχικά μέχρι του σημείου να δοκιμάζουν τη φαντασία και τη λογική του, ενώ αποκαλύπτουν την ατέρμονη αγωνία του δημιουργού να επιλέξει τη μία και μοναδική λέξη για την κατάλληλη θέση μέσα στην ποιητική του δημιουργία, με σκοπό την αποτύπωση της τέχνης του.

- Ο ποιητής Νίκος Καζαντζάκης αποκαλύπτεται ως ένας μαέστρος των εσωτερικών ρυθμικών δομών των ποιητικών λέξεων, ως ένας ζωγράφος όπου **η λέξη μιλάει με την εικόνα** και ακολούθως η σκέψη του αποδίδεται **ολόένα σε ζωγραφιές** και τέλος, ως ένας δημιουργός-ποιητής που πάλευε ασταμάτητα να μαγέψει τη λέξη, να ανανεώσει τη σημασία της, να τη μεταμορφώσει σε μια άλλη νεολογική ορμή, χαρίζοντας της μια νέα δομή, μια νέα μορφή, μια νέα ποιητική δύναμη· θαρραλέος πολεμιστής λέξεων, φράσεων και νοημάτων, ο Καζαντζάκης δεν σταματά να γράφει την *ΟΔΥΣΣΕΙΑ* με απλά υλικά που ουσιαστικά αποτελούν ένα οπλοστάσιο νεολογικής και ποιητικής δημιουργικότητας· η ψυχή της ποιητικής του είναι αξόδευτη, ταξιδεμένη και αταξίδευτη μέσα σε γνωστές-άγνωστες λέξεις, η οποία περιπλανιέται εικονιστικά στους στίχους:

*Είδες νερά πολλά, ταξίδεψες, είδες πολλούς ανθρώπους,
και πεταλούδισες αχόρταγο σε κάθε γης λουλούδι
κι αργά πιπίλισες το μέλι του και το φαρμάκι εφράθης·
και τώρα σαν αητόπουλο κουρνιαξ στα κράκουρα του νου μου,
κι η γης πολλά στενή σου φαίνεται και τ' όξω πλούτος φτώχεια,
κι αναγυρνάς φλογάτο, στρογγυλό στο μέσα αγριμολόι-
ας είσαι βλογημένο, μάτι μου, που χορτασμό δεν έχεις!*

(Νίκος Καζαντζάκης, ΟΔΥΣΣΕΙΑ, Π 495-501)

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΑΣ

Νίκος Μαθιουδάκης nikosmathious@gmail.com

Μαρία Δρακάκη mdrakaki65@gmail.com